

Tarptautinė mokslinė konferencija „**GAMTOS ŠVENTVIETĖS ARBA ŠVENTVIETĖS GAMTOJE: PAIEŠKOS, ATRADIMAI IR KLASIFIKACIJA**“

Ši konferencija – trečioji iš „Šventviečių“ (*Holy places*) konferencijų serijos. Pirmoji „Šventos giraitės Baltijos regione“ (*Holy Groves around the Baltic Sea*) 2007 m. gegužės mėnesį vyko Tartu mieste Estijoje, antroji – „Baltijos regiono šventvietės archeologijos ir folkloro duomenimis“ (*Natural Holy Places in Archeology and Folklore in the Baltic Sea Region*) surengta 2008 m. Kernavėje Lietuvoje.

Konferencija „Gamtos šventvietės arba šventvietės gamtoje: paieškos, atradimai ir klasifikacija“ (*Natural Holy Places or Holy Places in Nature (Identification, Discovering and Classification)*) man buvo svarbus mokslinis įvykis, kuris davė įvairiapusiškos ir vertingos patirties. Taigi norėčiau pasidalinti su skaitytojais savo mintimis ir išpūdziais apie ją.

Konferencija įvyko 2009 m. gegužės 7–9 dienomis Latvijoje, Turaidos miestelyje. Joje dalyvavo mokslininkai iš Baltarusijos, Didžiosios Britanijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Norvegijos, Rusijos, Suomijos. Konferencijos dalyviai buvo maloniai priimti Turaidos muziejaus rezervato sodyboje – medžio raižiniais puoštame XX a. pr. kurhauzo stiliaus pastate (1 pav.).

Pagrindinės konferencijos potėmės buvo šios:

- tyrimų objektas: kas yra senosios šventvietės (senosios kulto vietos, šventos vietos gamtoje, šventyklos, mitologinės, aukojimų vietos ir kt.); terminų sampratos raida nuo pirmųjų studijų iki šiandienos;

- sakralinių vietovių atradimo ir fiksavimo metodologija – kaip jos identifikuojamos, kokia pasitelkiama informacija ir šaltiniai (rašytiniai, archeologiniai, folkloriniai, topografiniai duomenys);

- šventviečių klasifikacija skirtingų mokslinių disciplinų duomenimis pagal funkcijas, chronologiją, teritorinį paplitimą, hierarchiją, etc.

Gegužės 7-oji – pirmoji konferencijos diena. Po renginio šeimininkų sveikinimo kalbos prasidėjo pirmoji dalis, kurią vedė V. Vaitkevičius. Pirmą pranešimą skaitė konferencijos įkvėpėjas ir vienas iš jos organizatorių – Juris Urtāns (Latvija). Savo pranešime „Šventviečių identifikavimo galimybės“ autorius aptarė archeologinius, kartografinius, rašytinius ir tautosakos šaltinius, padedančius identifikuoti šventvietes. J. Urtāns teigė, kad toks kompleksinis ir įvairiapusis tyrimas padeda tiksliau nustatyti šventvietės kilmę ir esmę.

Leczek Slupecki (Lenkija) pranešimo „Šventos giraitės germanų ir slavų tikėjimuose“ išsamioje rašytinių šaltinių nuo Tacito iki Helmoldo apžvalgoje atkreipė dėmesį į šventųjų giraičių reikšmę minėtuose šaltiniuose, taip pat aptarė slavų ir germanų papročių bendruosius bruožus.

Tõnno Jonuks (Estija) pranešime „Archeologinių radinių vaidmuo lokalizuojant šventvietes“ pristatė tautosakoje minimose šventvietėse aptiktus radinius, kurių visi datuojami vėlyvuoju geležies amžiumi bei viduramžiais. Autorius taip pat iškėlė klausimą, ar tą pačią reikšmę galima teikti vienoje šventvietėje rastoms dabartinėms stiklo šukėms, naujųjų laikų monetoms ir vėlyvojo geležies amžiaus segėms.

Edvardo Zaikovskio (Baltarusija) pranešimas „Kiek buvo Radogoščių vietovių, arba slavų šventviečių įvairovė“ buvo skirtas toponimo „Radogošč“ lokalizavimui slavų žemėse VIII–IX a. Autoriaus pastebėjimu, visos „Radogošč“ šventvietės buvo paplitusios Prahos kultūros areale.

Po trumpos diskusijos prie kavos puodelio antrąją konferencijos dalį pratęsė moderatorius Leczek Slupecki. Tiinos Aikas (Suomija) pranešime „Kaip tampama akmeniu „sieidi“?“ klausytojai

1 pav. Konferencijos dalyviai prie Turaidos muziejaus.

išgirdo apie „sieidi“ – Sámi genties aukojimo vietą, jos lokalizaciją ir klasifikaciją.

Roman Shirouhov (Lietuva) pristatė kompleksinį tyrimą „Prūsų „Alk-Gebirge“ (Alk-Garbai): šventos kalvos istorijos-archeologijos kontekste“. Pranešimas skirtas vieno mikroregiono Sembos pusiasalyje (Kaliningrado sr.) archeologinių, istorinių ir folklorinių duomenų analizei.

Toliau kalbėjo Tim Insoll (Didžioji Britanija). Autoriaus pranešimas „Etnografinės ir archeologinės perspektyvos, klasifikuojant šventyklas šiaurinėje Ganoje. Medicina, magija ar religija?“ patraukė konferencijos dalyvių dėmesį ne tik savo novatoriškumu, bet ir išsamia etninių kultūrų apžvalga.

Per pietus konferencijos dalyviai diskusiją tęsė vaizdingoje aplinkoje, medinėje verandoje ant vienos iš kalvų, supančių Turaidos miestelį.

Pirmosios dienos trečiąją konferencijos dalį (moderatorius Tönno Jonuks) pratęsė Jānio Cepīčio ir Lilijos Jakubenokos (Latvija) pranešimas „Mitologinių akmenų sąsajos su žemės ir po-

žeminėmis dievybėmis ir jų vieta sakraliniame kraštovaizdyje“, kuriame autoriai analizavo tokių akmenų Latvijos teritorijoje paplitimą ir klasifikavo juos pagal funkcijas bei paskirtį.

Toliau konferenciją vedė J. Urtāns. Didelį susidomėjimą sukėlė Laimutės Balode (Latvija/Suomija) pranešimas „Dievas“ ir „Šventas“ kilmė Latvijos toponimikoje“. Autorė kartografavo šiuos toponimus Latvijos teritorijoje, papildydama medžiagą tautosakos ir etnografijos duomenimis.

Pirmąją konferencijos dieną baigė Vykintas Vaitkevičius (Lietuva), perskaitydamas išsamų bei daug minčių keliantį pranešimą „Mitologinės, šventos ar kulto vietos? Objektų prie Neries upės tyrimas“. Pranešimo autorius analizavo esminius metodologinius klausimus: baltų erdvės sakralumo kilmė, jo natūralumas, etc.

Po trumpos diskusijos konferencijos dalyvių laukė šiltas priėmimas Siguldos pilyje.

Gegužės 8-ąją konferenciją tęsė Kasparo Klaviņšo (Latvija) pranešimas „Jėzuitų pranešimai

apie šventų medžių garbinimą Latvijoje XVII–XVIII a.“. Per rašytinių šaltinių prizmę apžvelgti Rytų Latvijos gyventojų XVII–XVIII a. tikėjimai ir socialinė struktūra.

Christer Westerdahl (Norvegija) skaitė pranešimą „Mikrokosmosas ir ribos. Šventviečių linijiškumas ir centriškumas“. Remdamasis Skandinavijos etnografinė ir archeologinė medžiaga, autorius nagrinėjo sakralinės erdvės organizaciją, sakralinio centro ir periferijos išsiskyrimą žmonių ir gamtos ryšio dėka, kosmologijos struktūrinės opozicijos įvairumą.

Antrąją konferencijos dalį pratęsė Heiki Valk (Estija), skaitydamas pranešimą „Šventviečių samprata ir klasifikacija: populiarai ir mokslinė versijos“. Pranešėjas pristatė šventviečių tyrinėjimų Estijoje istoriją, pagrindinius jų klasifikacijos principus ir paieškos metodus.

Sandis Laime (Latvija) pranešime „Kas yra „raganų“ vietos Latvijoje?“, remdamasis toponiminiais ir rašytiniais šaltiniais, kartografavo „raganų“ vietas Latvijos teritorijoje, išskyrė keletą jų tipų pagal chronologiją ir paskirtį.

Antrąją konferencijos dieną baigė Elena Tianina (Rusija) stendinio pranešimo pristatymu „Naugardo šventos upės gyventojai: *Volhovo* istorinėje, kultūrinėje ir mitologinėje viduramžių Naugardo tradicijoje“. Šis kompleksinis tyrimas buvo skirtas Volhovo upės kaip sakralinio objekto, egzistavusio viduramžių naugardiečių gyvenime, analizei.

Po baigiamosios diskusijos, skirtos konferencijos rezultatų aptarimui ir kitos „šventviečių“ konferencijos planams (kita turi vykti Suomijoje), mokslininkų laukė įdomi ekskursija po Turaidos apylinkes (2–6 pav.). Konferencijos dalyviai aplankė viduramžišką Turaidos pilį, iš kurios donžono atsivėrė nuostabus vaizdas į Gaujos upės parko apylinkes. Savo gelmes mums atvėrė *Gūtmaņa ala* (Gutmano urvas) su XVI a. piešiniais – puikus mitologinės, šventos ir turistinės vietos pavyzdys.

Netikėtai Juris Urtāns pasiūlė aplankyti rekonstruotą I tūkstantmečio salos gyvenvietę Araišuose. Į salą su mediniais namukais ant platformos

vedė ilgas tiltas per ežerą. Pati ežero gyvenvietė rekonstruota labai kruopščiai ir tiksliai, atrodo, kad jos gyventojai tik išėjo pažvejoti. Ypač įspūdingas vaizdas į Araiši gyvenvietę atsivėrė nuo šalia esančio piliakalnio su Ordino pilies griuvėsiais.

Gegužės 9-ąją, trečiąją konferencijos dieną, laukė įspūdinga kelionė, o tiksliau – žygis po Vidžemės regiono šventvietes. Pirmasis punktas buvo *Čūģeri* archeologinis kompleksas (lybių gyvenvietė, latgalių VIII–XII a. kapinynas, dubenuotasis kulto akmuo). Mūsų dėmesį ypač patraukė akmuo, atrastas apie 1990 m., kuris ir pro jį tekantis šaltinis galėjo būti minėtos gyvenvietės kulto vieta. Važiuodami toliau trumpam sustojome Cėsių viduramžių pilyje – tai puikus XIII a. Livonijos ordino mūrinės architektūros pavyzdys.

Pravažiuojant kalnuotą, spygliuočių mišku apaugusį kraštovaizdį, pakeliui į pagrindinį maršruto tikslą (*Rāmati* uolos), konferencijos dalyviai aplankė *Švedų pušį*, kurios pavadinimas mena Švedijos dominavimą šiame regione XVII–XVIII a. Kelias į *Rāmati* uolą keletą kilometrų vedė miško tankme. *Rāmati* uola ant Gaujos upės kranto yra įdomi savo petroglifais – ant jos smėlėto paviršiaus išraižytai kryžiais, saulėmis, koncentrinėmis figūromis bei „pasaulio medžio“ arba antropomorfinių figūrų, tarsi simbolizuojančių „axis mundi“, atvaizdais. Šiandien greta senųjų piešinių yra ir naujų užrašų, kai kurie jų jau tapo istorija ir savotišku kultu („Visu par Latvijā“). Pasiiekti *Rāmati* uolą yra gana sunku, tad skinantis kelią jos link teko pasitelkti visus lauko tyrėjų gebėjimus. O pasiekę tikslą visi buvome apdovanoti nepakartojamu „misterium fascinans“: Gaujos, supančios uolą, ramiu tekėjimu bei pušų alsavimu, neliestoje, gamtos paslėptoje vietoje, kažkur lybių žemėse.

Grįžę iš *Rāmati* uolos slėnio ir pailsėję prie pietų stalo Gaujos nacionaliniame parke, pajudėjome kito ekskursijos objekto – urvo *Lielā Ellīte* arba *Velna ceplis* („Didysis pragaras“ arba „Velnio krosnis“) link. Ši vieta žinoma kaip legendinė Velnio gyvenvietė ir dažnai buvo minima folkloriniuose

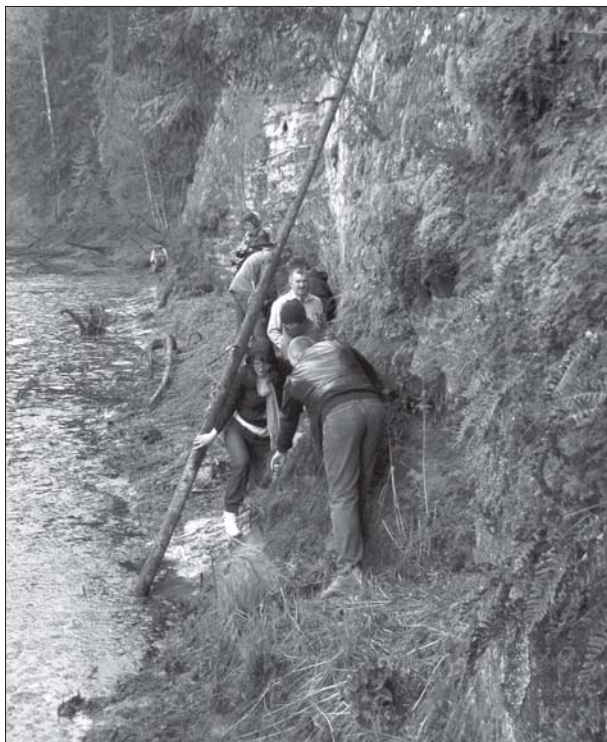
2 pav. Pakeliui į Rāmati uolas.

4 pav. Konferencijos dalyviai Araiši archeologiniame komplekse.

5 pav. Urvas „Velnio krosnis“.

3 pav. Iššūkis Rāmati uolose.

6 pav. Gaujos gamtos rezervatas.

šaltiniuose. Urvas yra vienas seniausių objektų Vidžemėje ir Latvijoje, pirmieji užrašai ant jo sienų žinomi iš XV–XVI a.

Toliau kelias vedė į *Zilaiskalns* („Mėlyną kalną“) – kaip manoma, tai centrinė šventvietė Vidžemėje. Rašytiniuose šaltiniuose Zilaiskalns minimas nuo 1636 m. kaip Šabo vieta. Šis kalnas taip pat dažnai minimas tautosakoje ir net grožinėje literatūroje. Ant kalno mes pamatėme dubenuotąjį akmenį (su užrašu *Upurakmens* šalia jo) ir porą rusenančių laužaviečių kitoje kalvos pusėje. Šalia jų, prie malkų krūvos, sėdėjo barzdotas vyras. Turbūt vietinis krivis.

EUROPOS ARCHEOLOGŲ ASOCIACIJOS 15-OJI METINĖ KONFERENCIJA

2009 metais Italijoje, Pietinių Alpių kurorte Riva del Garda, vyko 15-oji kasmetė Europos archeologų asociacijos (European Association of Archaeologists, toliau EAA) konferencija. Kaip jau tapo įprasta, akademinė konferencijos daliai buvo skirtos trys dienos, dar porą dienų paliekant išvykoms, ekskursijoms. Šios organizacijos konferencijoje teko dalyvauti jau 5-tą kartą. Bet, atrodo, tarp Lietuvos archeologų ši organizacija nėra populiari, jos renginiuose dalyvauja vos vienas kitas. Žinoma, konferencijų vyksta labai daug, įvairių, skirtų įvairiausioms progoms ir įvairiose šalyse. Vis dėlto norėčiau trumpai apžvelgti ryškėjančias archeologijos akademinio diskurso tendencijas, taip pat paagituoti kolegas kiek aktyviau įsitraukti į šią veiklą.

EAA istorija atspindi XX a. pabaigoje Europoje išryškėjusias tendencijas. Asociacija buvo įkurta dar 1991 metais, siekiant kelių tikslų. Be archeologinių tyrimų ir skatinimo keistis duomenimis, kaip labai svarbūs nurodomi Europos archeologijos paveldo sklaida ir interpretavimas,

Paskutinis mūsų aplankytas objektas buvo seniausias Latvijos mylių akmuo Bestose (*Bestes, Kocēni* – 14 km nuo Rygos) su užrašyta 1686 m. data. Šis akmuo ilgą laiką buvo laikomas antkapiu dviems broliams, įrengtu 1686 m. gegužės 14 dieną. Tai pavyzdys, kaip bėgant laikui kinta ne tik erdvės suvokimas, bet ir tautinė savimonė.

Kelionės diena baigėsi. Išsiskirdami Siguldoje, kupini naujų idėjų, išpūdžių ir pažinčių, mes grįžome prie savo kasdienybės ir darbų. Esu įsitikinęs, kad Latvijoje vykusios „Natural Holy Places“ konferencijos idėjos ir išpūdžiai gyvuos mūmyste dar labai ilgai.

Roman SHIROUHOV

etinių ir mokslo standartų taikymas, tarpusavio bendradarbiavimas. Atrodo, siekta užmegzti glaudesnius kontaktus tarp „vakarinės ir rytinės“ Europos dalių. Tačiau kelerius metus EAA konkretesne veikla neužsiėmė. Tik 1995 metais pradėjus organizuoti metines konferencijas, atsirado realus pagrindas bendradarbiavimui ir idėjų keitimuisi. Narių skaičius ūgtelėjo, aktyviau į veiklą įsitraukė Latvijos bei Estijos archeologai, tam pasitarnavo ir 1996 metų konferencijos vieta Rygoje (čia buvo perskaityta per 250 pranešimų). Vėliau konferencijų dalyvių skaičius dar išaugo. Dabartinė penkiolikos metų veiklos patirtis leidžia spręsti apie jau susiformavusią tradiciją.

EAA organizuojamose konferencijose išlaikomas dalykiškumo ir masiškumo balansas. Paprastai per tris dienas perskaitoma apie 370–400 pranešimų beveik 50-tyje skirtingų sekcijų. Tai suteikia galimybę klausytojui pasirinkti dominančią tematiką ir aplankyti kelias sekcijas. Konferencijose nusistovėjusi nors ir kiek nemandagi, bet akademinio požiūriu visiškai pateisinama tendencija – nėra privaloma išklausyti visų sekcijoje skaitomų pranešimų iki pertraukos (paprastai jie turiniu ir aktualumu gerokai skiriasi tarpusavyje); tiesiog norėdamas klausytojas gali keisti auditoriją